

Zeitschrift: Annalas da la Societad Retorumantscha
Herausgeber: Societad Retorumantscha
Band: 47 (1933)

Artikel: Dicziunari rumantsch Grischun : rapport per l'an 1932
Autor: Pult, C.
DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-203940>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. [Siehe Rechtliche Hinweise.](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. [Voir Informations légales.](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. [See Legal notice.](#)

Download PDF: 13.03.2025

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

DICZIUNARI RUMANTSCH GRISCHUN.

RAPPORT PER L'AN 1932

da Prof. Dr. C. Pult.

Sco cha'l stimà lectur vezza sainz'oter, ha nos vegl „Dizionario rumantsch“ müdà pail ed ais dvantà ün „Dicziunari Rumantsch Grischun“ cun la scurznida *DRG*. Perchè mà üna simla müdada apparaintamaing inütila e nuschaivla? — In prüma lingia s'ha la cumischiun filologica decissa a quaist pass pel simpel motiv cha'l vegl nom nu correspondaiva plü a l'ortografia valabla hoz per las scoulas. In üna da las ultimas tschantadas da la cumischiun linguistica pels vocabularis regionalis da la Lia Rumantscha gnit unanimamaing acceptada la fuorma da „dicziunari“ per „Wörterbuch“ proposta da Dr. Rob. v. Planta. In seguonda lingia cumpariran quaists manzunats vocabularis regionalis bainbod, ed els portaran eir els il nom da „dicziunari“. Per sguinchir damaja cunfusiuns inevitablas chattettan nus per bön da metter pro l'adjectiv „grischun“ chi ha l'effet da generalisar. La denominaziun „Idioticon rumantsch“ nu chattet pro 'ls preschaints nè simpatia nè grazia, ed eu crai cha neir la granda part da nossa gliעד nu santa otramaing.

Il pop ais uossa damaja babgià. Ma i's tratta d'ün popun schnuai vel grand, ed el muossa per uossa be la versch, q. a. la part sü sòm dal cheu. Quaista versch, il volumet da prova o „specimen“ culs artichels *acla*, *adatg*, *arar*, ais uossa stampà e chattarà in quaists dis la via pel muond intuorn fin aint in America. El servirà in prüm lö per dar a quels chi han buonder dad el ün'idea da la disposiziun, da la tecnica e dal character da nos *DRG.*; in seguond lö per survgnir buns cussagls da persunas competentas in materia e d'alchüns dals noss, eir sch'els nu sun romanists. In terz e na ultim lö serva el da

model a las divers stamparias chi pon gnir in dumanda per far lur offertas.

La dumanda da las spaisas da stampa ais — sco ch'eu externet fingià in meis ultim rapport — üna da las plü spinusas per nus. Che güda cha il prüm fascicul dal *DRG.* ais tant co perdert, sch'i mancan ils mezs necessaris pel stampar?

Quaist prüm fascicul, consistent propabelmaing da trais archas o 48 paginas in folio a duos colonnas, ans det ed ans dà, tant a la redacziun co a la cumischiun filologica, blerischems pissers e grand rumpacheu. I's tratta quà da chavar il sögl per la via, da la gulivar e glerar üna jada per tuottas ant co as metter in viadi. Tuot sto gnir fixà cun prudenza e madüra ponderaziun e cun bleras provas ouravant, tuot sto gnir previs cun exactezza tant la disposiziun dals singuls artichels, sco ils characters specials da la stampa, ils divers segns, las scurzidas da different gener, indispensablas pür massa, il pled d'introducziun, diversas tabellas ed üna chartetta geografica.

Tuot quaistas chosas sun uossa tant co prontas, e sco text avain nus a disposiziun quel elaborà our da la prüma s-chacla chi sarà be sulet plü co sufficiaint. Per esser plü sgür rediget eu quaist an eir üna part dals artichels da la segunda s-chacla. Quai chi ans dà uossa il plü grand fastidi nun ais il material per la stampa, ma, sco dit, unicamaing la questiun finanziaria e la granda difficultà da la resolver in quaists temps excepziunals.

* * *

La lavur da redacziun, a la quala l'unic redactur dedichet quaist an la granda part da seis temp disponibel, nun ans dispenserà neir d'uoss'inavant e per löng da las otras lavuors consideradas in noss rapports precedaints. Per motivs chi nu manglan gnir exposts stovettan nus ans decider da cumanzar la publicaziun avant da pudair spuogliar tuot ils s-chazzis da nossa litteratura e lingua tschantschada. I gnarà aint amo bler material chi sto eir gnir classificrà ed ordinà.

Appaina glivrà l'ordinamaint e l'incorporaziun dals 107 000 zettels manzunats in meis ultim rapport, staiva quà, bel e perdert per gnir mis a lö cun staint'e fadia, ün oter bloc, bler plü

grand co quaist, ün bloc da 139300 fögliets, compost part da raccoltas ed excerpts rezaints, part da materials chi per ün motiv o per l'oter eiran restats infin uossa sainza gnir ordinats. I's tratta da las seguaintas excerptziuns e raccoltas ch'eu indicherà quà scurzind:

	fögliets
Da Sale, Fundam. della Lingua Retica	13 700
Tschespet 10, Cal. Rom. 1930, Glogn 1930, Zacarias da Salo Spiegh.	7 900
Chartas Morgenstierne	100
Tschantamaints (Tschlin Ann. 17, Segl Ann. 20, Madulein Ann. 21, Flem Ann. 24, Schlarigna Ann. 26, Ardez Ann. 29)	2 500
Dorta, Vusch da Dieu, Stat. civil d'Eng. Ota	100
Dalin, Dnna. Nesa Frigg, amo	10 800
Flond amo	17 200
Dr. Augustin, Müstair, üna part da Marmorera, Scharans, Scheid, Veulden	32 800
Müstair, raccolta Dr. Melcher	1 500
Latsch, ultimas 100 pag. dal questiunari (J. Guidon)	500
Sevgein, Sent	2 400
Respostas dal questiunari gnüdas in retard e copchadas a seis temp da sig. Voneschen per Riom, Lags, Vignogn, Domat, Schlans, Mon, Schlarigna, Ftan, Brinzauls	11 000
Material raccolt da Prof. Dr. v. Wartburg e miss a nossa disposiziun	8 900
Da tuotta sorts materials dals correspondents	20 900
Nodas da muvel, da chasa, noms da persunas, da schlattas	1 700
Our da las spediziuns 50 e 67 (costüms politics ed oters) rest	200
Da Dr. Brunies, Cinuos-chel ed utro	400
Alch blocs da Filisur ed utro da Dr. Melcher	1 300
Raccolta 1915 pels artichels da prova (Ann. 31)	2 400
Raccoltas Loringett (Scharans, Almens, Scheid)	3 000
Total	139 300

La prüma classificaziun da quaist nouv, grand bloc ais a fin e la seguonda ais rivada fin al custab *l*. I passarà via amo ün

bun temp ant co ch'els sajan tuots in lur lö aint illas s-chaclas. Intanta gnarà darcheu oter material nanpro.

Divers lectuors saran ün pa restats veziand ch'i resta da classificar amo material our dal temp da Dr. Melcher. La chosa sta uschea: Sco ch'eu dschet fingià utro, as chattaiva tanter ils blocs, las scrittüras ed annotaziuns restadas dal temp da meis predecessur divers blocs e scrìts sainza indicaziun dal lö ingiò els eiran stats notats. Aviand adüna ils mans plains da far, laschettan nus infin uossa quai material indefini d'üna vart. Uossa, avant da cumanzar culla redacziun, mettettan nus il plus in oura ed, examinand e cunggualand exactamaing talas annotaziuns, ans gratajet da las definir. La granda part gniva da Fili-sur, alchet da Domat ed alch dad Ardez ed utro.

Sur da tuot las raccoltas chi figüran in quaista glista gnit referi in ün o l'oter da meis rapports. Sur da la part nouva, na manzunada infin uossa, dan sclerimaint ils duos seguaints alineas chi tratteran dals excerpts e da las raccoltas sül lö.

Excerpts: Fich bler temp dumandet la spuogliaziun del material crüi restà inavo da noss correspondents, q. v. d. da quella part chi figüra sülla glista quà sura culs plets „da tuotta sort materials dals correspondents.“ — In divers da meis rapports avet eu occasiun da manzunar tschertas annotaziuns consistentas in singuls plets cun lur fraseologia, in proverbis o möds da dir, in descripciuns, in disegns cun lur spiegaziun ed oter, annotaziuns scrittas da nos sig. correspondents na, sco il solit, sül margin dals questiunaris, ma sün fögliets volants. Talas annotaziuns avaivan fich suvent il dischavantach cha impe da cuntgnair be *ün* chavazin, be *ün* pled cun sia fraseologia, sco ch'i eira nos giavüsch, ellas cuntgnaivan duos, trais fin üna vainchina da tals. Il lectur nun avrà difficultà d'incleger cha sch'eu n'ha da metter in seis lö alfabetic ün zettel cun sü ils plets *zappa*, *zarclèt*, *sgrat*, *caral*, eu il poss metter be in ün lö o suot *zappa*, o suot *zarclèt* o suot *sgrat* etc. e cha, sch'eu il met suot *zappa*, l'annotaziun *zarclèt* nu figürerà in seis lö alfabetic, q. v. d., sch'eu vögl m'infuormar che chi significhescha il pled *zarclèt* ed a che cha quai oget serva, e ch'eu tscher-

cherà tal chavazzin, eu chattarà forse diversas indicaziuns la-supra, ma quaista na, figürand tal zettel suot zappa e na suot zarclet. — Per cha talas indicaziuns nu giaian damaja a perder, eschan nus obliats da far our d'ün zettel cun blers chavazzins, tants zettels co chavazzins ch'el cuntegna, o stand pro'l cas concret quà manzunà, our da quaist fögliet stovain nus far 4 dad els ün per *zappa*, ün per *zarclet* ed uschè inavant. Sco ch'eu manzinet in oters rapport possedaivan nus miglieras e miglieras, grandas s-chaclas e chaschuots plains da quaist material, chi eira — per motivs ch'eu nu poss star quà ed expuoner — forse il plü prezios cha nus possedaivan. Eu vaiva fingià plüs voutas tut per mans tal e scrit oura üna part. Ma quai eira sco l'öli da la guaivda. I paraiva cha quai nu gess mai a fin. Quaist an ha finalmaing sig. Cadalbert tschüf il bes-chun per las uraglias e l'ha miss a lö cumplettamaing. Sco ch'Els vezzan ha quai dat la bella somma da 20900 zettels.

Da simil gener füt l'excerptziun da nossa raccolta sur da las nodas da muvel, nodas d'chasa, vopnas etc. e quella da nossa 102^{avla} spediziun als sig. correspondents la quala dumandaiva ils noms da famiglia. In ün'otra avaivan nus dumandà ils noms da persuna, sunoms etc. Quai det insembel var 1700 zedlas. Pür massa ans mancan quà, sül bureau, las respostas a las spediziuns No. 98 e No. 106 (noms locals da cutüra intuorn visch-nancha e noms locals da muntagna). Eu las tramettet a seis temp a Fürstenau ed ellas as rechattaran amo uossa tanter il material toponomastic da Dr. Rob. v. Planta.

Üna grandischma e fich nüzzaivla lavur füt l'excerptziun da *P. Flaminio da Sale, Fundamenti principali della lingua retica o griggiona, 1729*, chi ans früttet na main co 13700 zedlas. Eir las Annalas 17, 21, 24, 26, 29 cul prezios material cuntgnü in 6 trastüts gnit scrit oura e det 2500 zedlas. In plü notet sigr. Hoffmann, Chiasso, our da *Nies Tschespet 10*, our dal *Glogn* ed our dal *Calender romontsch* dal 1930 var 7900 bigliettins.

Raccoltas sül lö gnittan fattas durant il 1932 — dasper'a las solitas raccoltas occasiunalas da la redacziun — da *Sig. Dr. Andri Augustin* a *Scharans*, ingiò el dumandet gio il questiu-nari fin vers la pag. 1550, q. v. d. bod a fin, quintand nos inter

questiunari 1650 paginas. Pür massa stovet quaista raccolta gnir interruotta per divers motivs güst avant la fin e chi sa cur ch'ella podrà gnir glivrada cun nossa granda chüzza ed ils noschi-schems temps? In plü ramasset Dr. Augustin var 10 blocs da 100 fögliets ad *Almen* ed a Veulden (Feldis).

Da *Flond*, ingiò cha sig. Cadalbert avaiva fat la raccolta squasi cumpletta ans gnittan amo 4150 zedlas. Eir quà mancan amo var 150 paginas chi gnaran aint i'l cuors dal 1933. A Glion e Sevgiein notet sig. Cadalbert amo var 1600 fögliets.

Cumplettamaing a fin eschan nus culla raccolta sü *Dalin* (Muntogna). Nossa pisserusa collaboratura, Dnna. Nesa Frigg ans trammettet da là ils ultims 10800 zettels.

Eir da Latsch survgnittan nus da sig. J. Guidon las respostas sün las ultimas 100 paginas da noss questiuners, a las qualas seis bab, sig. magister Paul Guidon, ün da noss megliders correspondents, nun avaiva pudü respuonder, avaind el stovü succomber pac temp avant la fin da la raccolta.

Cun tant nouv material da louar aint illas s-chaclas eiran nus darcheu rivats al püt da nun avair plü lö in ellas. Nus stovettan ans decider ad üna *nouva distribuziun* ed our da las 277 s-chaclas cha nus possedaivan gnittan uossa 330. Nos patrimoni da fögliets consista damaja our da 330 s-chaclas da 300 centimeters lunghezza, plainas per circa $\frac{4}{5}$. I nun ais leiv da calcular precis quants zettels cha quai pudess far oura. In mincha cas surpassa lur nummer d'ün bun pa il mez milliun.

* * *

Per finir ringraziain nus chodamaing a tuots quels chi avettan la buntà d'ans far avair bun material ed in prüma lingia a sig. *Prof. Dr. J. Jud* chi ans regalet üna richa raccolta fatta dad el l'an 1902—03 tras correspondents ad *Andeer, Ferrera, Fuldera, Campfer e Zuoz*. Da tuot spezial interess sun per nus las annotaziuns fattas in Zuoz, siand ellas notadas foneticamaing tras *Dr. Florian Melcher*. Quaistas ultimas cumpiglian na main da 50 paginas fuormat folio scrittas la granda part in scrittüra pitschna e stretta. Ellas cuntegnan, siand stattas ramassadas avant var 30 ans, tanter otras chosas da grand interess, eir di-

versas nodas foneticas vairamaing tipicas pel vegl Zuoz, nodas in part tant co sparidas hoz in di. Tanter quaistas vögl nomnar l' *oà* in *coatschen*, *oaz* (hoz), *noat* (not), *oach* (8) etc. Nos venerand inspectur forestal federal barmör sig. *Coaz* vain eir d'üna famiglia *Coz*, *Cuoz* da S-chanf e Zuoz. — El ha dimena mantgnü in seis nom la fuorma veglia da quaista schlatta. — A quaist *-oà-* correspuonda per l' *e* ün *-ià-* chi tira ad immaint tschertas fuormas sursilvanas e cha nus chattain in *bgiar*, *spiàrt*, *stiàrla* (sterla), *tiàrra* (terra), *guiarra* (guerra), hoz dal tuot sparidas. Interessant ais eir l' *-ui-* in *duis* (2), *schnuigl* (schnuogl), *pluigl* (pluogl) etc.

Dulcis in fundo: Il plü prezius dun chi ans gnit fat quaist an ringraziain nus a la clostra da Müstair. Tras gentila intercessiun da sig. Andrea Schorta, cand. phil., survgnittan nus üna copcha fatta tras *Pader Albuin Thaler* dal *dicziunari tudais-ch-rumantsch da Müstair da Pader Laur. J. Lombardin*. L'original, scrit a man sco la copcha, as chatta a la biblioteca da Berlin (manuscript No. 1879). Quaist vocabulari, consistent da 113 paginas in folio a duos colonnas l'üna, scrittas strettamaing ed in characters pitschens, ma fich bain inclegiantaivels ais tant co dal tuot liber da las solitas artificialitats chi piglian uschgliö oura tant lö in lavuors da quaist gener. Quà legiain nus tant co exclusivamaing il pled s-chet e genuin da Müstair. Sco cumprova bastan trais exaimpels tuts our da la prüma pagina: *Abend-dämmerung* = *glümitsch*, *Abendessen* = *chaina*, *abermalig* = *ater*, *atra*. — Quaista bella raccolta ans renderà excellents servezans.